

agenda K

Agenda kulturarv Delrapport

April 2003

Diarienummer 108-1141-2003

Innehåll

Sammanfattande slutsatser	3
Om Agenda kulturarv	6
Agenda kulturarv idag	9
Hittills gjorda insatser	10
Fördelning av bidrag	24
Agenda kulturarv imorgon	28

Bilagor

- 1 Projektplan
- 2 Agenda kulturarv – inspiration & diskussion
- 3 Återrapportering del 1 och 2
- 4 Ekonomiskt utfall för Agenda kulturarv 2002
- 5 Brev för utlysning av det första fördelningstillfället
- 6 Beslut om bidrag vid första fördelningstillfället
- 7 Brev för utlysning av det andra fördelningstillfället
- 8 Beslut om bidrag vid andra fördelningstillfället
- 9 Verktyg inför 31 mars

Informationsfoldrar (två stycken)

Sammanfattande slutsatser

Denna rapport är en redovisning av hittills gjorda insatser inom ramen för projektet Agenda kulturarv. Rapporten behandlar främst de insatser som har utförts inom ramen för projektets Fas 1, år 2002. Rapporten är projektets andra delrapport.

Syftet med Agenda kulturarv är att i bred samverkan med omgivande samhälle förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och därmed slagkraft. Målet är en sektorsgemensam och brett förankrad programförklaring som lanseras i december 2003 - en agenda för kulturarv.

Arbetet med Agenda kulturarv uppstod ur ett behov att ompröva och kritiskt granska kulturarvsområdets nuvarande arbetssätt och metoder. Efter det första året med bidrag har en rad aktiviteter utförts som resulterat i en livlig process runt om i landet. Även om arbetet inom ramen för Agenda kulturarv sett mycket olika ut runt om i landet finns en stor homogenitet avseende de frågor som lyfts fram i diskussionerna.

Nedan följer ett antal slutsatser rörande hittills gjorda insatser inom ramen för projektet. En mer utförlig av redogörelse återfinns i kapitlet *Hittills gjorda insatser*.

En gemensam process

- Under projektets första fas har möten och seminarier genomförts i hela landet i syfte att diskutera kulturarvsområdets verksamhet nu och i framtiden. Deltagare har varit regionala museer, länsstyrelser och Riksantikvarieämbetet (RAÄ) tillsammans med andra aktörer som på ett eller annat sätt arbetar inom kulturarvsområdet. Möten och seminarier har framför allt resulterat i en större kunskap om varandras förutsättningar och roller vilket leder till ett bättre samarbete och en ökad respekt för de uppgifter och ansvarsområden var och en företräder.
- I alla län har grupper som vanligtvis inte deltar i det offentligt finansierade kulturarvsarbetet bjudits in till diskussion om vilka betydelser kulturarv kan ha i samhället och vilka förväntningar som finns på det framtida kulturarvsarbetet. I mötet mellan dessa grupper, som på olika sätt har ett intresse i kulturarvsfrågor, har ny inspiration för arbetet uppstått. Ytterligare ett resultat har varit känslan hos både professionella och amatörer av att genom den gemensamma satsningen ingå i något större än bara den egna verksamheten.

Tendenser i diskussionen

- I diskussionerna om de viktiga framtidsfrågorna för kulturarvsområdet har begrepp som medborgardialog och demokrati satts i centrum. Vem de olika kulturarvsaktörerna verkar för och vems kulturarv som sätts i fokus för arbetet, är exempel på frågor som diskuterats. Att i viss mån ändra fokus för kulturarvsfrågorna från tingen och de fysiska miljöerna till medborgarna har gett nya perspektiv på verksamheten och belyst både fördelar och brister med de verktyg och metoder som används idag.
- Inom projektet har även kulturarvsområdets styrmedel och verktyg diskuterats. Diskussionerna har ofta kommit att fokusera på hur kommunikation och dialog också är att betrakta som ett viktigt styrmedel för verksamheten. Genom ökad medvetenhet om och intresse för kulturarvsfrågor i samhället i stort kan ett större eget ansvarstagande för kulturarv skapas. Detta innebär inte att frågor om säkerställandet i form av skydd inte har lyfts eller att de inte är viktiga, utan visar snarare på en förskjutning av tyngdpunkten i diskussionen. En förskjutning som kan komma att få betydelse för den framtida verksamheten.
- Under projektets första fas har omvärldsanalyser och attitydundersökningar genomförts runt om i landet. Resultaten har givit ett spektrum av svar på den breda allmänhetens, företagares, hembygdsrörelsens, personalens med fleras syn på kulturarvsverksamheten. Den insamlade kunskapen ger ett brett underlag för att förbättra verksamheten riktad mot de olika grupperna samt för framtida prioriteringar i arbetet med kulturarv.
- Ur de nulägesanalyser av kulturarvsverksamheten som utförts i många län framträder, även om skillnader förekommer, en förhållandevis homogen bild av verksamheten. Enigheten är stor rörande det breda intresset för kulturarvsfrågor i samhället, frågornas betydelse samt den kompetens och kunskap som redan finns. Men det finns även några problemområden som lyfts fram. Dessa är framför allt organisation och kommunikation.
- Agenda kulturarv är nu ett begrepp. Även om processen har kommit olika långt runt om i landet pågår en omfattande omprövning av verksamheten. I olika sammanhang talas om ”agenda-anda” och ”agenda-diskussioner” i samband med förnyelse, framtid och samverkan. Förväntningarna är höga på projektet både från personalen vid de olika organisationerna, men också hos alla de utifrån kommande aktörer som engagerats.

Vikten av kontinuitet

- Agenda kulturarv är ett omfattande förändringsprojekt som drivs på bred front i hela landet. Stor vikt läggs vid det demokratiska anslaget och vid att så många som möjligt görs delaktiga. För att projektet ska ha en realistisk chans att nå resultat måste det därför tillåtas att ta tid.
- Agenda kulturarv har för kulturarvsaktörerna kommit att innebära ett mer utåtriktat och demokratiskt arbetssätt i strategiska frågor. Enskilda och andra aktörer har erbjudits möjlighet att påverka och formulera framtidens kulturarvsarbete. Det är dock avgörande att de erfarenheter som inhämtats och initiativ som väckts återförs till den ordinarie verksamheten så att de påverkar och redan nu sätter igång förändringsprocessen. Förändringsarbete är en komplicerad process som löper risk att avta om den inte hålls levande efter att projektet är avslutat.
- Agenda kulturarv klarlägger och skapar förutsättningar för nödvändiga förändringar av arbetet med samhällets många kulturarv. Målsättningen med den gemensamma programförklaringen är att visa riktningen för det framtida kulturarvsarbetet och skapa den grund som behövs för förändringsprocessen. Det är viktigt att vara medveten om att det är i nästa fas det egentliga förändringsarbetet startar. För att nå de långsiktiga målen kommer det att krävas ett starkt stöd från våra olika huvudmän och samarbetsparter.

Många effekter av Agenda kulturarv syns alltså redan. De mer långtgående effekterna kan dock inte avläsas fullt ut förrän nya attitydundersökningar utförts eller större förändringar har genomförts. Det är sannolikt att det verkliga genomslaget kommer först flera år efter att projektet är avslutat och att de då upplevs som en naturlig del av den vanliga verksamheten. När detta infaller har dock syftet med Agenda kulturarv uppnåtts.

Om Agenda kulturarv

Bakgrund

De första initiativen till projektet Agenda kulturarv togs hösten 2000 av Länsmuseernas samarbetsråd, länsstyrelserna och RAÄ. Bakgrunden till projektet utgjordes av behovet att sätta våra gemensamma verksamhetsmål i relation till dagens arbetssätt, och att erbjuda en möjlighet till reflektion kring huruvida de metoder och arbetsformer som används idag är de som på bästa sätt borgar för att verksamhetsmålen uppnås.

I budgetpropositionen för år 2002 gavs möjligheten att inom ramen för Agenda kulturarv utnyttja 10 miljoner kronor per år ur anslaget 28:27. Tilldelningen är en absolut förutsättning för att driva projektet på bred front i landet, och för att garantera att den viktiga diskussionen ges utrymme.

Läs mer om projektets bakgrund i, *Agenda kulturarv - delrapport 2002*.

Projektets syfte och mål

Syftet med projektet är att i bred samverkan med omgivande samhälle förnya kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och därmed slagkraft. Målet är en sektorsgemensam och brett förankrad programförklaring som lanseras i december 2003 - en agenda för kulturarv. Arbetet med programförklaringens implementering startar år 2004.

Projektet ska, genom att erbjuda en mötesplats för diskussion och analys samla kulturarvssektorn till en gemensam framtidssatsning. Resultatet ska bli ett ökat genomslag och en bredare förankring för kulturarvsfrågor samt en ny beredskap för kulturarvssektorn att gripa sig an framtida frågor för kulturarvsarbetet.

Läs mer om Agenda kulturarvs syfte och mål i, *Agenda kulturarv - delrapport 2002* samt i bilaga 1, *Projektplan*.

Arbetsätt

Agenda kulturarv bedrivs i hela landet som ett samverkansprojekt mellan de tre initiativtagande parterna; Länsmuseernas samarbetsråd, länsstyrelserna och RAÄ. Begreppen delaktighet och samverkan har placerats i centrum och kan ses ur tre olika perspektiv; bred samverkan med omgivande samhälle, samverkan mellan kulturarvsområdets organisationer samt allas delaktighet inom organisationerna.

I länen

Huvuddelen av arbetet med Agenda kulturarv sker i länen där ansvaret delas av länsstyrelser och regionala museer.

Den organisatoriska basen i projektet utgörs av en eller ett par kontaktpersoner per län eller region. Några län har valt att låta en för ändamålet rekryterad projektledare samordna arbetet inom ramen för Agenda kulturarv. I många fall är det en person ur den ordinarie personalstyrkan på antingen länsmuseet eller länsstyrelsens kulturmiljöenhet som samordnar arbetet. Vanligt förekommande är även arbets- eller styrgrupper med representanter från länsmuseum och länsstyrelse som fungerar som stöd för kontaktpersonen. I många län har även referensgrupper med representanter från närliggande sektorer och organisationer knutits till arbetet.

På Riksantikvarieämbetet

RAÄ bedriver sitt arbete med Agenda kulturarv utifrån sin uppgift som central myndighet. Kontakter sker därför med andra centrala myndigheter, verk och ideella organisationer som berörs av eller arbetar med kulturarvsfrågor ur ett nationellt perspektiv. Arbetet samordnas av en projektsekreterare och drivs av en arbetsgrupp med flera representanter från samtliga av myndighetens avdelningar.

Projektgrupp

Som ett praktiskt stöd för Agenda kulturarvsarbetet i hela landet har en nationell projektgrupp inrättats. Projektgruppen är projektets sammanhållande organ och Agenda kulturarvs operativa motor för det arbete som bedrivs runt om i landet. Projektgruppen består av tre personer.

Samordningsgrupp

Agenda kulturarv styrs nationellt av en samordningsgrupp. Dess främsta uppgift är att representera sina olika organisationer och dessas specifika intressen genom projektets olika faser. Gruppen består av två representanter från Länsmuseernas samarbetsråd, två representanter från länsstyrelserna och två representanter från RAÄ. Representanter för Statens kulturråd och Svenska kommunförbundet är adjungerade till samordningsgruppens möten.

Referensgrupp

Andra organisationer som verkar nära Agenda kulturarvs samverkande organisationer, såsom centrala museer, kommunala museer, Svenska Hembygdsförbundet med flera, har under 2002 knutits till arbetet i form av en referensgrupp. Referensgruppen fungerar som ett forum för avstämning kring vad som är på gång i projektet samt för återkoppling och diskussion kring övergripande frågor som projektet väcker.

Läs mer om arbetssätt i bilaga 1, *Projektplan*.

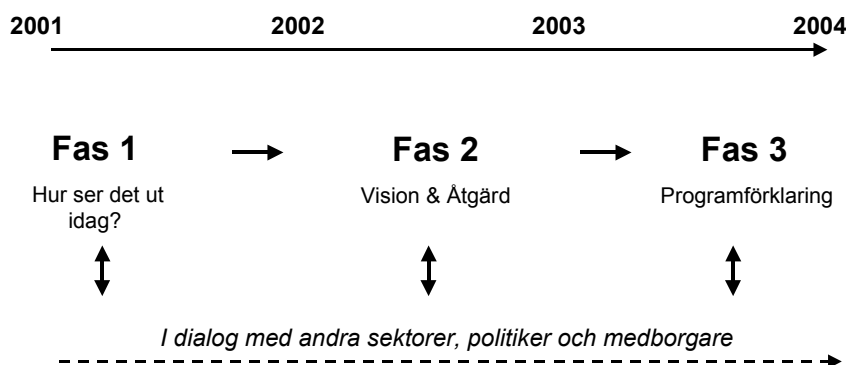
Agenda kulturarv idag

Ett av de teman som lyftes fram vid upptaktsseminariet år 2001 som avgörande för kulturarvssektorns framtid var ökad kunskap om vår omvärld. Med utgångspunkt i detta gavs projektets första fas, Fas 1, nuläges- och omvärldsanalys som tema. Denna fas avslutades i november 2002 och arbetet har nu gått in i Fas 2.

Syftet med Fas 2 är att skissera riktlinjerna för programförklaringen genom att tolka det material som samlats in under Fas 1, och att utifrån detta diskutera konsekvenser och möjliga förhållningssätt för kulturarvsområdet i framtiden. De nationella seminarierna i november och skriften *Agenda kulturarv - inspiration & diskussion* utgjorde starten för Fas 2 och den mer ideologiska diskussion som fokuserar på kulturarvsfrågors roll i samhället. Under Fas 2 är det tänkt att i dialog med omgivande samhälle diskutera de grundläggande frågorna för kulturarvsarbetet, till exempel vilka visioner som finns för kulturarvsarbetet och hur dessa återspeglas i organisationernas olika uppdrag och verksamhet? Diskussionen ska slutligen knytas ihop till slutsatser och strategier i programförklaringen som görs klar under Fas 3.

Två ansökningstillfällen för bidrag inom ramen för Agenda kulturarv genomförs under 2003. En första fördelning genomfördes i februari och utgick till fortsatt arbete med projektet i länen och på RAÄ samt för ersättning för kostnader i samband med Majmötet. En andra fördelning av bidrag för att i länen möjliggöra fördelning till lokalt initierade projekt planeras.

Se vidare i kapitlet *Fortsatt arbete*.

Beskrivning av Agenda kulturarvs olika faser.

Hittills gjorda insatser

Redovisningen nedan avser projektets Fas 1 som avslutades i november 2002. För tidigare insatser hänvisas till *Agenda kulturarv – delrapport 2002*. Kapitlet är baserat på det underlag som länen och RAÄ har redovisat i januari i år.

Genomgången syftar till att ge en sammantagen bild av processen. I vissa fall görs specifika nedslag i konkreta insatser för att illustrera processen. Ambitionen är att dessa exempel ska representera en bredd i såväl geografisk spridning som i tillvägagångssätt. För att denna rapport inte ska bli alltför lång har antalet exempel dock begränsats.

Agenda kulturarv är ett utvecklingsarbete som bygger på delaktighet. Den egna personalen måste göras delaktigt för att förnyelsearbetet ska förankras i det vardagliga arbetet och tas i bruk efter projektets slut. För att skapa ett engagemang i projektet och mana till delaktighet har det stora flertalet län anordnat gemensamma möten för personalen på länsmuseets och länsstyrelsens kulturmiljöenheter. Även andra personalgrupper än de som arbetar med kulturmiljövårdsfrågor i respektive organisation har deltagit. Syftet med de gemensamma mötena har varit att skapa gemenskap i verksamheten och överbrygga klyftan mellan kulturmiljöverksamheten och andra verksamheter. Detta för att på ett bättre sätt dra nytta av varandras kunskaper och därmed skapa en större bredd i verksamheten som helhet.

Gemensam bussresa i Gävleborgs län

I Gävleborgs län gav sig länsstyrelsen, länsmuseet och Hälsingslands museum ut på en två dagars bussresa för att få underlag till arbetet med att planera verksamhet och samarbete museer och länsstyrelse emellan. Syftet med dagarna var att, utifrån olika exempel, diskutera roller på museerna och länsstyrelsen i förhållandena till varandra och till allmänheten.

Under de två första dagarna besöktes miljöer där ortsbefolkningen varit delaktiga i kulturmiljöprojekt, med och utan insats från museum eller länsstyrelsen. Ambitionen var att lyssna till ortsbefolkningens erfarenheter av projekten utan att ifrågasätta eller gå i polemik. Mottagandet på de olika platser som besöktes var mycket positivt och ambitionen att lyssna var otroligt uppskattad. Den tredje dagen var en seminariedag där man utifrån det man upplevt på resan diskuterade och reflekterade kring vilken roll man som professionell ska inta i olika sammanhang.

Dagarna gav uppslag till många tankar om hur arbetssätten kan ändras för att bättre möta upp mot allmänhetens förväntningar. Bland annat arbetar man nu med en exempelsamling som utifrån konkreta exempel är tänkt att vägleda arbetet, och med policydokument som ska fungera som ett stöd för det professionella arbetet i relation till allmänheten.

Vid många möten har även olika delar av den kommunala sektorn funnits representerade. Då oftast i form av representanter från kommunala museer samt politiker och tjänstemän i de delar av den kommunala förvaltningen som ligger närmast kulturmiljövården samt i vissa fall även kommunförbund. Även regionförbund och hembygdsförbund samt hembygdsföreningar och andra ideella organisationer har ofta funnits representerade.

Bred upptakt i Kalmar län

I Kalmar län anordnades, i samarbete med länets regionförbund, ett stort regionalt upptaktsseminarium för Agenda kulturarv. Syftet var att informera om och sätta igång ett brett arbete med Agenda kulturarv i länet. Vid seminariet deltog 185 personer. Utöver läns museet och länsstyrelsens samtliga enheter inbjöds representanter från bland annat hembygdsrörelsen, naturskyddsföreningar, lokala och kommunala museer, grundskolelärare, folkbildnings- och studieförbund, nästan samtliga institutioner vid Högskolan i Kalmar, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenska Turistföreningen, Vägverket, svenskt näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Svenska kyrkan, media, och enskilda personer. Temat för dagen var *Ett läns kulturarv och framtid*.

Som ett resultat av upptaktsseminariet bildades fyra arbetsgrupper med sammanlagt ca 100 deltagare. Teman som behandlats ur olika perspektiv är; *Kulturarv i fokus för lokal och regional utveckling*, *Bruka och bevara – folkupplysning eller lagskydd?*, *Nya grepp* samt *Allas kulturarv*. Diskussionen i grupperna har i största möjliga mån utgått från konkreta exempel från verksamheten i länet och från deltagarnas egna erfarenheter. Samtalen har gett upphov till att många nya idéer för utveckling av verksamheten har väckts. Dessa har sammanställts i en idébank. Sammanställningen av diskussionerna kommer att utgöra grunden i Kalmar läns bidrag till inriktningsdiskussionerna vid Majmötet 2003.

De gemensamma diskussioner som förts har bland annat berört tillståndet för kulturarvsaktörernas verksamhet utifrån begreppen styrkor, svagheter, möjligheter och hot, samt framtida kulturarvsarbete i det egna länet. Frågor som belysts ur dessa perspektiv är till exempel roll- och ansvarsfördelning, andra gruppers arbete med kulturarv, nya samverkansformer och dialogen med omvärlden. Ytterligare frågor som ofta kommit upp är organisationernas samhällsansvar, kulturarvsarbetets värdegrunder och kulturarvsbegreppets innebörd.

Seminarieserie i Uppsala län

I Uppsala län har hela personalen på länsstyrelsens kulturmiljöenhet, läns museets samlade personalstyrka, samt samtliga kultursekreterare och representanter från andra kulturarvsaktörer i länet deltagit vid fyra seminarier kring kulturarv och kulturarvsarbete. Seminarierna hölls på teman som ”Kulturarv och levande landskap - att bevara det föränderliga”, ”Det biologiska kulturarvet som brygga mellan två vetenskapliga traditioner” och ”Kulturarvspolitik, kulturarvsbruk, kulturarvsarbete och kulturarv” och leddes av forskare med olika ingångsvinklar i kulturarv och kulturarvsarbete.

Seminarieserien gav upphov till en medvetenhet om vikten av en gemensam kunskapsgrund och om olika aktörers skiftande kunskapsgrunder samt till ett breddat samtal vad gäller kulturarvsfrågor i länet. Den grupp som deltog i seminarierna kommer att utgöra stommen i ett bredare kulturarvsforum. Kulturarvsforumet kommer att träffas en gång per kvartal för att gemensamt diskutera aktuella frågor som rör kulturarvsarbetet i länet och inspirera varandra i det vardagliga arbetet.

Även om det i början av projektet inte var självklart för alla att diskutera verksamhetens framtida mål och visioner är det nu uppenbart att projektet har gett resultat. Ofta är det i mötet mellan olika grupper som samarbetar eller verkar för varandra i det dagliga arbetet som verksamheten har belyst från olika håll. Detta har skapat en insikt om olika utgångspunkter och en förståelse för varandras agerande. Sammantaget har detta lett till att skapa en större lust till förändringsdiskussioner och en känsla av trygghet i att förändring inte nödvändigtvis är förknippat med något negativt.

Personalen diskuterar myndighetsrollen på RAÄ

Riksantikvarieämbetets hela personalstyrka har vid en rad seminarier fördjupat diskussionen kring RAÄ:s roll och uppgift. Utgångspunkt togs i de ställningstaganden som presenteras i RAÄ:s omvärldsanalys för år 2001, *Det dynamiska kulturarvet*. Seminarierna har gett samtliga medarbetare möjlighet att aktivt delta i processen med att ta fram en strategisk plan för myndigheten genom diskussion i avdelningsövergripande grupper. Arbetet kommer att pågå inom ramen för Agenda kulturarvsprojektet under 2003. Seminarierna visade att behovet av en strategi för att lättare kunna prioritera, fokusera och målgruppsanpassa verksamheten är stort.

För att kunna bestämma målen i programförklaringen, krävs kunskap om hur kulturarvssektorn ser ut idag och vilka hot och möjligheter som kan anas i framtiden. Lika viktigt är att undersöka vad andra än de verksamma tycker om kulturarvsarbetet och om kulturarv genom attitydundersökningar, fokusgrupper, seminarier och i projektarbete. Målet för arbetet under Fas 1 har därför varit att öka kunskapen om kulturarvsverksamheten och dess omvärld. Arbetet med omvärlds- och nulägesanalys har varit viktiga komponenter i den verksamhetsöversyn som Agenda kulturarv startat. I och med det har ett första steg mot att göra omvärldsanalys och omvärldsbevakning till en del av den ordinarie verksamheten tagits. Att använda omvärldsanalys som ett verktyg för arbetets inriktning har varit nytt för många av organisationerna.

Arbetet med nuläges- och omvärldsanalys har sett olika ut i de olika länen och på RAÄ. De flesta län har dock använt sig av den så kallade SWOT-metoden för att identifiera sina organisationers och kulturarvsarbetets styrkor, svagheter, möjligheter och hot.

Professor Peter Aronsson, tema Q vid Linköpings universitet, fick under hösten 2002 i uppdrag att analysera de insatser som gjorts inom ramen för projektet. En del av uppdraget bestod i att gå igenom länens och RAÄ:s SWOT-analyser. Nedan redovisas en del tendenser som Peter Aronsson påvisade. Även om det finns vissa regionala skillnader som påverkar verksamhetens förutsättningar är det slående hur homogent det material som rapporterats in är. Det verkar som om många, oberoende av var i landet och på vilken institution de arbetar, brottas med i mångt och mycket samma frågor. Mycket kort sammanfattat kan följande övergripande tendenser ses i materialet:

I princip samtliga län tar upp den både breda och djupa kompetens och kunskap som medarbetarna inom de olika organisationerna anses besitta som en stor styrka i verksamheten. Som en annan stor tillgång ses generellt den stora entusiasmen inför arbetet, delade värderingar om vikten av kulturarvsfrågorna samt det stora allmänna intresset. Det verkar finnas en uppfattning om en i vissa delar otillräcklig kompetens. Framst gäller detta kommunikationsfrågor som tar sig uttryck i kommunikationsproblem såväl internt som utåt samt ledarskapsfrågor där ledning, mål och visioner upplevs som otydliga.

En tydlig tendens i materialet är upplevelsen av att vara överhopad av arbete. Den höga arbetsbelastningen ses dels som ett resultat av allt för små personella och ekonomiska resurser, men även som en följd av bristande målstyrning och därmed följande svårigheter med att prioritera bland arbetsuppgifterna. Behovet av strategier för omorientering vad gäller arbetsuppgifter och arbetsmetoder, för att på så vis göra arbetsmängden hanterbar, lyfts fram av många.

Ett annat återkommande tema är synen på kommunerna som nyckelaktörer och betydelsen av att få dem bättre integrerade i bevarandearbetets operativa genomförande.

Flera län har fokuserat sitt arbetet inom ramen av Agenda kulturarv kring hur kommunerna kan göras mer delaktiga i arbetet med kulturmiljö och kulturarv.

Läs mer om Peter Aronssons analys i bilaga 2, *Agenda kulturarv – inspiration & diskussion*.

Kommunerna i fokus i Stockholms län

Stockholms län har gjort en enkät i syfte att ta reda på hur det kulturvårdande arbetet uppfattades i kommunerna. Enkäten riktades dels till tjänstemän, dels till politiker. Det visade sig att man i kommunerna ser kompetensen inom den egna organisationen som avgörande för hur frågor som rör kulturmiljö och kulturarv behandlas. Flera kommuner uttrycker önskemål om ett mer lättillgängligt och sammanfattande faktaunderlag. Kommunerna efterlyser mer information från kulturarvsinstitutionerna och ser gärna mer riktad information till skolor och allmänhet med syfte att bättre förankra frågorna och involvera allmänheten. Tjänstemännen ser även gärna information direkt riktad till beslutsfattarna. Många riktar kritik mot, och ställer krav på en hårdare och tydligare lagstiftning (Plan- och bygglagen). I Stockholms län har man direkt tagit tag i resultatet av enkäten och träffat alla länets kommuner för att få konkreta svar på vilka åtgärder som behövs för att ta nästa steg mot ett samarbete.

För att fördjupa kunskapen om omvärlden har många organisationer valt att använda sig av enkäter, attitydundersökningar och djupintervjuer riktade till såväl kommunpolitiker, företagare, hembygdsföreningar och allmänheten som till personalen på läns museer och länsstyrelser.

Statistiska centralbyrån (SCB) fick hösten 2001 i uppdrag av RAÄ att utföra en opinionsundersökning. Syftet med undersökningen var att undersöka allmänhetens intresse för och kunskaper om kulturarv och kulturmiljö. En enkät skickades ut till 2000 personer i hela riket i åldrarna 18-74 år.

Undersökningen visade till exempel att intresset för att ta del av historia och kulturarv är stort. 69% av befolkningen åker minst en eller ett par gånger per år särskilt för att besöka en kulturmiljö, museum eller kulturbyggnad. Av de tillfrågade uppger 64% att de ofta eller ibland funderar på de historiska spåren i sin omgivning. 37% skulle absolut vilja lära sig mer om sin lokala historia, 29% om allmän historia och 49% skulle absolut eller kanske vilja bli fadder för en runsten. Undersökningen visade också på att det finns stora, trogna och engagerade grupper som kulturarvsorganisationerna redan når. Dessa ska självfallet tas tillvara men frågan om hur andra grupper ska nås kommer fortsättningsvis att diskuteras.

Intresset av att påverka utvecklingen i sin närmiljö är dock litet. 67% svarar att de inte alls eller endast i liten utsträckning är intresserade, och 63% tycker att de i liten

utsträckning eller inte alls har möjlighet att påverka utvecklingen i sin närmiljö. I de fall respondenterna vill påverka anger 35% att de vänder sig i första hand till kommunen. Endast 2% skulle vända sig till länsstyrelsen och 0% till länsmuseum eller ett kommunalt museum. Dessa siffror visar dels på kommunernas viktiga roll vad gäller värnande av kulturarv i den fysiska miljön, och dels på att de tillfrågade inte självklart ser sambandet mellan samhällsutveckling och bevarande, det vill säga att de beslut som tas idag påverkar den kulturmiljö som finns imorgon. Framför allt pekar siffrorna dock på ett allvarligt problem avseende enskildas lust och möjlighet att påverka utvecklingen av sin närmiljö. En viktig demokratisk fråga där kulturarvsaktörerna inte själva kan skapa en förändring, utan där en gemensam insats krävs.

Opinionsundersökningen bidrog till att kunskapen om enskildas olika förhållningssätt till kulturarv och kulturmiljö ökade. Eftersom opinionsundersökningen var den första i sitt slag är det svårt att hitta annat material att ställa i relation till resultaten. De får därför ses som en nollmätning vilken kan användas som referens i framtida mätningar. Flera län har i regionala enkäter redan nu använt sig av frågor ur SCB:s enkät för att jämföra svaren i det egna länet med riksgenomsnittet. I de resultat som hittills kommit fram har det visat sig att det inte finns några större skillnader i svaren på regional och nationell nivå.

Läs mer om resultaten av opinionsundersökningen i de rapporter som finns på Agenda kulturarvs hemsida www.agendakulturarv.se.

Kvalitativ djupdykning i Värmlands län

I Värmlands län har man arbetat med kvalitativa studier av olika slag. Som ett led i arbetet har man genomfört arbete i fokusgrupper med enskilda. Syftet med fokusgruppsintervjuerna var att få svar på värmlänningarnas uppfattning om och inställning till kulturarv. Undersökningen var även tänkt att fungera som en fördjupning av resultaten från Riksantikvarieämbetets nationella opinionsundersökning. Likheterna mellan resultaten i den nationella opinionsundersökningen och resultaten i Värmland var påtagliga. Här framkom även att man måste beröras för att vilja påverka sin närmiljö. Samtliga deltagare i fokusgrupperna tyckte att det är viktigt att kommunicera kulturarv och kulturmiljö via vardagliga händelser och att göra det mer lättillgängligt. Deltagarna vill "snubbla" på kulturmiljöerna. De tyckte också att det mångkulturella i samhället är viktigt att framhålla för att komplettera och nyansera den traditionella bilden av Värmland. För att höja medvetenheten om kulturarv ansåg deltagarna att det är viktigt att använda sig av pedagogik och tänka igenom målgrupp och kommunikationsmedel.

Agenda kulturarv gav vintern år 2002 PR- och kommunikationsföretaget Comvision i uppdrag att undersöka hur kulturarv uppfattas av politiker på central och kommunal nivå. Syftet med denna politikerundersökning var att undersöka kunskaper om och attityderna till kulturarv hos denna grupp, samt att få en bild av vilken information som

beslutsfattarna efterfrågar och har behov av. Detta för att skapa en bättre dialog mellan kulturarvsaktörer och politiker. Studien genomfördes med hjälp av djupintervjuer vilket gav respondenterna möjlighet att utveckla sina första spontana svar.

Undersökningen visade att intresset för kulturarv och kulturarvsfrågornas betydelse i samhället är stort bland politiker. Samtidigt upplever många av de tillfrågade att de har vissa brister i sina kunskaper om fältet. Som ett resultat av undersökningen förs nu diskussioner dels om att ta fram en fakthandbok för politiska beslutsfattare (som kortfattat beskriver vilka aktörerna inom området är, vad de har för ansvar hur samarbetena ser ut, vem man ska kontakta i olika frågor etc.), dels strategier för att möta politiker på regelbunden basis.

Läs mer om resultaten av politikerundersökningen i rapporten som finns på Agenda kulturarvs hemsida, www.agendakulturarv.se, och i bilaga 2, *Agenda kulturarv – inspiration & diskussion*.

Fördomar på skam på Gotland

Gotlands län lät, efter att ha genomfört en enkät riktad till länets hembygdsföreningar, personal på länsmuseum och länsstyrelsen uppskatta hur hembygdsföreningarnas representanter svarat på frågorna. Tanken var att på så vis klarlägga vilka förutfattade meningar om hembygdsrörelsen som fanns bland personal på länsstyrelse och länsmuseum och som hembygdsrörelsens representanter möter i sina kontakter med de bägge institutionerna. Svaramaterialet visade på att det fanns stora skillnader mellan hur länsstyrelsen och länsmuseumets personal uppskattat hembygdsföreningarnas svar och de faktiska svaren både vad gäller attityder och faktiska kunskaper om organisation etc. Bland annat visade det sig att intresset för att under 1-2 år ha ett aktivt samarbete med länsstyrelsen och länsmuseum i kulturarvsfrågor av personalen inom dessa organisationer uppskattades till 45%, men var hela 97% av respondenterna från hembygdsrörelsen intresserade av ett sådant samarbete. Medan 0% av personalen på länsstyrelse och länsmuseum trodde att respondenterna inom hembygdsrörelsen skulle ange att de var intresserade av att lära sig mer om allmän historia visade det sig att 30% ansågs sig vara det. Förtroendet för länsmuseumets förmåga att tillgodose en rik kulturmiljö för kommande generationer var avsevärt mycket högre än vad personalen på länsstyrelse uppskattat. På samma sätt underskattades antalet kontakter som representanter för hembygdsrörelsen haft med länsstyrelsen i frågor som rör kulturmiljön stort. Genom att på detta sätt göra sig medveten om vilka förutfattade meningar man har om sina medaktörer ökar förutsättningarna för ett givande samarbete.

Arbetet med attitydundersökningar av olika slag har varit givande, men inte alltid enkelt. Eftersom undersökningarna försöker ringa in attityder till begrepp och frågor

som för många kan vara ganska diffusa har det visat sig vara enklare att arbeta med studier av kvalitativ art där respondenten fått möjlighet att utveckla sina svar och föra ett resonemang. Attitydundersökningarna har dessutom resulterat i att kulturarvsfrågor uppmärksammats. Dels genom att de personer som deltar i undersökningarna börjar fundera kring frågorna, dels i dagspress och TV.

Sammantaget kan sägas att resultatet av undersökningarna gett ökade insikter om olika gruppers attityder till frågor som rör kulturarv samt vilka förväntningar de olika grupperna har på de professionellt aktiva inom fältet. Kunskaper som kan förbättra samarbetet med och insatserna mot respektive grupp, och som är värdefulla för den fortsatta diskussionen om det offentliga kulturarvsarbetet inriktning avseende vad det ska omfatta och för vem.

Att öka medvetenheten om kulturarvsfrågornas betydelse och roll i samhället samt att synliggöra dem för nya målgrupper står som utgångspunkt för den utåtriktade verksamheten inom ramen för Agenda kulturarv. Det handlar dock inte bara om utåtriktat arbete utan kanske framför allt om att bjuda in till dialog. Diskussioner kring synen på kulturarvsfrågor och kulturarvsarbetet samt önskemål om arbetet idag och i framtiden har därför förts tillsammans med andra.

Näringslivsträffar i Västernorrlands län

Ett temaområde i Västernorrlands läns kulturmiljöprogram är ”näringsliv”. Målet är att i ökad grad föra in kulturarvsperspektivet i länets näringsliv och företag. För att undersöka och samtala kring synen på kulturarv och kring behov, önskemål, idéer och möjligheter vad gäller kulturarv och företagande har träffar med representanter för länets näringsliv och förestagare genomförts.

Samtalen resulterade i ett antal förslag på konkreta åtgärder med syfte att underlätta samverkan mellan myndigheter och företag på kulturarvsområdet. Åtgärdsförslagen har nu förts in i länets reviderade kulturmiljöprogram, och man planerar för att följa upp samtalen med återkommande träffar.

Många län har genomfört enskilda utåtriktade träffar som vänt sig mot till exempel kommuner, föreningar, näringsliv, skola och allmänheten. Syftet har varit dels att informera om projektet Agenda kulturarv, men även att höja medvetandegraden om och sätta igång ett tankearbete kring kulturarvsfrågor i allmänhet. Då frågor som rör kulturarv inte alltid är självklara har en stor del av detta arbete gått ut på att starta upp en diskussion om kulturarv; vad det kan vara, vad det har för betydelse i samhället och hur samhället bör handskas med det. Syftet har också varit att fånga in erfarenheter från dialogen och på så sätt låta dessa påverka verksamheten.

RAÄ:s seminarium om hållbar utveckling

Hållbar utveckling är ett övergripande mål för samtliga politikområden. Samtidigt är det ett begrepp som rymmer många dimensioner och säkerligen även många tolkningar. Inom de flesta samhällssektorer och myndigheter pågår i dag en rad aktiviteter som berör detta övergripande mål, t.ex. miljömålsarbetet och arbetet med regionala tillväxtprogram. Kulturmiljöarbetet har kopplingar till såväl de miljömässiga som de sociala och ekonomiska aspekterna på en hållbar utveckling. RAÄ genomförde därför ett seminarium till vilket man bjöd in företrädare för olika samhällssektorer som utifrån olika utgångspunkter och på olika sätt arbetar för att nå en hållbar utveckling.

Metoden med sektörsövergripande diskussioner kring ett tema, samt möjligheten till gruppdiskussioner uppskattades mycket av deltagarna. Ambitionen är att följa upp arbetet under innevarande år och förhoppningen är att denna typ av insatser får betydelse för utvecklingen av myndighetskontakter på längre sikt med en ökad förståelse för kulturmiljöområdet som en samlande och drivande kraft för sektorssamverkan.

Agenda kulturarv har givit upphov till nya fora för diskussion och utbyte av erfarenheter. I de flesta län har kulturarvsorganisationerna börjat söka nya samtalspartners i arbetet med kulturarv, och träffas i nya konstellationer. Såväl personer som grupper, vilka vanligtvis inte träffas, har mötts för att inleda en dialog kring kulturarvsfrågornas betydelse i samhället.

Dialoggrupper i Jönköpings län

I Jönköpings län har det inom ramen för Agenda kulturarv bildats dialoggrupper med syfte att inspirera till samtal om kulturarv. Utifrån några inspirationsfrågor uppmanas till en dialog bland medborgare med olika bakgrund och erfarenheter. Frågor som behandlas är till exempel; Hur manifesterar sig kulturarv i vårt sätt att leva, arbeta och bo och hur bör vi förhålla oss till vårdande och bruk av det? Vad vi ska lämna efter oss i arv till kommande generationer?

Dialoggrupperna dokumenterar sina slutsatser. Dokumentationen utgör underlag för länets bidrag till diskussionerna kring den planerade nationella programförklaringen om kulturarv, samt till den regionala programförklaring, som också kommer att tas fram i länet. Dialoggruppernas synpunkter kommer även att användas inför arbete med kommunala Kulturarvsagendor i Jönköpings län.

Inom ramen för Agenda kulturarv finns det även utrymme för att pröva nya metoder och arbetssätt. En rad projekt med detta syfte har resulterat i olika idéer om nya sätt att samarbeta.

Perspektiv på samtiden i Skåne län

I Skåne län har man bedrivit arbete i syfte att visa på historiens betydelse och användningsområden, samt att utveckla metoderna för ett mer riktat historieberättande. Man har tagit fasta på kulturarvsfrågornas roll i samhällsplaneringen genom att diskutera förhållningssätt till staden med utgångspunkt i historien. Tanken är att med hjälp av historia förklara nuläget på en plats och de händelseförlopp som lett fram till dagens situation. Arbetet som tagit sin utgångspunkt i stadsdelen Möllevången har riktats dels mot studenter vid Lärarhögskolan i Malmö i form av samtal, dels till kommunala tjänstemän verksamma i denna del av staden vilka man tagit med på stadsvandringar. Samtal och stadsvandringar har letts av en historiker från länets regionmuseum.

Denna typ av utåtriktade verksamhet med syfte att fördjupa perspektiven hos andra i dessas yrkesroller var mycket uppskattad. Förfrågningar om ytterligare stadsvandringar har kommit från Malmö stad.

Ungdomar K-märker i Västmanlands län

Syftet med projektet var att få nya idéer och uppslag till arbete med målgruppen skolungdomar samt att få målgruppen att bli uppmärksamma på sin närmiljö och på de möjligheter som finns att påverka densamma. Eleverna fick först svara på en enkät *om kulturmiljö och närmiljö* och besöktes sedan av personal från läns museet som bad dem fundera över vad i sin närmiljö de skulle vilja ”k-märka”. Dialogen involverade läns museipersonal från såväl kulturmiljö- som museiavdelningen samt ca 450 elever i årskurs nio och deras lärare.

Projektet följdes av museets övriga personal med stor nyfikenhet och intresse. Den dialog mellan skola och museum som projektet gav upphov till upplevdes av arbetsgruppen på läns museet som ”prestigelös” i positiv bemärkelse. Resultatet blev nya erfarenheter och idéer att föra in i läns museets utvecklingsplan och på så vis i den ordinarie verksamheten. Ett konkret resultat av arbetet var läns museets insikt om behovet av att uttrycka sig förståeligt för att över huvud taget kunna starta en dialog med ungdomarna.

Hemsida som verktyg i Västra Götalands län

Västra Götalands län har bland annat satsat på att ta fram en egen hemsida för länets arbete med Agenda kulturarv. Sidan ger möjlighet för medborgarna att tycka till om kulturarv och kulturarvsarbete i länet, men används också för att informera om projektet. På sidan finns även ett "forum" för diskussion. Sidan hittas på adressen www.agendakvast.nu.

Särskilda insatser har gjorts för att främja mångfaldsfrågorna. I vissa fall har det handlat om att ta fram en plan för hur sådant arbete ska utvecklas. I detta syfte har RAÄ arbetat med att ta fram idéer för utveckling av mångfaldsperspektivet i arbetet med kulturarv. Detta arbete planeras gå vidare under år 2003. I andra fall, som till exempel i Skåne län, har arbetet varit mer konkret.

Romer och resandes kulturarv i Malmö

Malmö museer har inom ramen för Agenda kulturarv drivit ett projekt med syfte att synliggöra romers och resandes kulturarv och kulturmiljöer. Parter som deltagit i projektet är förutom museet; ett antal kommuner i Skåne län, ett antal hembygdsföreningar, Studieförbundet Vuxenskolan, Landsarkivet i Lund och Stadsarkivet i Malmö som alla bidragit med material samt romska föreningar och privatpersoner som tagit en aktiv roll i uppsökandet av platser som fungerat som läger och samlingspunkter. Platserna ska märkas ut med hjälp av informationsskyltar som tas fram i samarbete med länsstyrelse och regionmuseum.

Intresset från romernas sida har varit stort och projektet har väckt ett intresse för att fortsätta utforska Skånes kulturlandskap. Gensvaret från de hembygdsföreningar som kontaktats har varit gott. Att sammanställa och jämföra den information romerna gett med den information man fått från ickeromer har resulterat i nya kunskaper. Projektet har fått deltagarna att tänka i nya banor och de erfarenheter som gjorts kan användas för att lyfta fram kulturarv som hittills varit osynliga.

Nationella insatser

För att en sådan vittomspännande process som Agenda kulturarv ska lyckas krävs en sammanhållande länk. Som en sådan länk fungerar den nationella projektgruppen. Dess främsta uppgift är att samordna samt ge stöd och inspiration åt Agenda kulturarvs kontaktpersoner runt om i landet. Som ett led i detta arbete har projektgruppen daglig kontakt med kontaktpersonerna och tar i samverkan med projektets samordningsgrupp fram arbetsverktyg och handledningar för arbetet i olika faser samt samlar de resultat som länen och RAÄ återrapporterar i olika sammanhang. Syftet är att skapa en så smidig och välfungerande process som möjligt.

Agenda kulturarv – inspiration & diskussion

För att ge inspel i och inspiration till diskussionen har en skriftserie tagits fram. Tanken är att via denna skrift sprida tänkvärda, ifrågasättande och provocerande texter som knyter an till de frågeställningar som projektet tar upp.

Skriften innehåller texter som utifrån olika perspektiv kritiskt behandlar kulturarv och kulturarvsfrågornas roll i samhället. Det första numret som delades ut i samband med de nationella seminarierna i november 2002 behandlar bruket av historia och ifrågasätter hur väl dagens kulturmiljövård och kulturmiljöarbete passar nutidens och morgondagens samhälle. Skriftens första nummer tryckes i en upplaga av 2000 exemplar. Dessa är idag spridna runt hela landet och återfinns bland annat hos en rad statliga myndigheter och verk, hos privatpersoner, på högskolor och universitet och i olika delar av kommunal och regionanal förvaltning. Ytterligare 2000 exemplar har sedan tryckts upp och ett andra nummer utkom i mitten av mars 2003. Gensvaret på skriften har varit mycket positivt och efterfrågan har varit stor. (Skriftseriens första och andra nummer finns bifogade som bilaga 2.)

Genom att kontinuerligt tillse att viktig information samt riktlinjer och verktyg alltid finns tillgänglig på projektets hemsida, resa runt och hålla föredrag i olika sammanhang samt delta i länens och RAÄ:s olika arrangemang inom ramen för projektet hjälper projektgruppen till att sprida information och erfarenheter.

Projektgruppen samråder och förankrar arbetet med samordningsgruppen vid bestämda möten en gång i månaden. Vid dessa möten förses också samordningsgruppen med information om vad som sker inom ramen för projektet runt om i landet. Projektgruppen arrangerar större gemensamma insatser som nationella möten, möten med projektets referensgrupp och med kontaktpersoner runt om i landet i syfte att ge näring åt processen och skapa ett så brett deltagande som möjligt. Alla de insatser som projektgruppen gör i form av konferenser, föredrag och resor samt informationsmaterial är kostandsfria för mottagarna.

Möten för Agenda kulturarvs kontaktpersoner

En mycket viktig faktor för att knyta ihop arbetet med Agenda kulturarv har varit att erbjuda möjligheten för dem som samordnar projektet i länen och på RAÄ att träffas. Detta för att skapa en känsla av att man ingår i någonting större utöver det arbete man bedriver lokalt. Under den tidsperiod denna rapport behandlar har ett arbetsseminarium anordnats för länens och RAÄ:s kontaktpersoner samt andra som arbetar operativt med Agenda kulturarv. Dessa cirka 50 personer samlades i Stockholm för att utbyta erfarenheter och skapa kontakter både mellan länen och RAÄ samt att diskutera det fortsatta arbetet. Samtliga län var representerade. Tanken var även att seminariet skulle ge inspiration och kunskap inför det fortsatta arbetet med diskussionen kring kulturarvsfrågornas roll i samhället.

I november 2002 anordnades tre nationella tvådagarsseminarier. Seminarierna vände sig till alla som arbetar med eller har synpunkter på kulturarvsfrågor på institutioner, i organisationer, kommuner eller föreningar och enskilt. Syftet var att sätta igång, inspirera till och erbjuda verktyg för en bred diskussion runt om i landet. För att underlätta för så många som möjligt att delta var seminarierna kostnadsfria och förlagda på tre olika platser i landet.

Deltagarsammansättningen blev bred med representanter från bland annat läns museer, länsstyrelser, RAÄ, kommuner, hembygdsföreningar och förbund, andra föreningar, skola, universitet och högskola, näringsliv, norska Riksantikvaren, kulturdepartementet, kulturutskottet och Lantbrukarnas Riksförbund. Många uttryckte stor entusiasm över bredden i deltagandet. De gemensamma samtalen gav nya perspektiv för både inbjudna och värdar. Samtidigt knöts naturliga kontakter mellan olika institutioner och organisationer vilket kommer att förenkla framtida samverkan. Inte minst de aktörer som kom från andra organisationer än läns museerna, länsstyrelserna och RAÄ uppskattade den utåtriktade och uppsökande verksamheten, och såg öppenheten och viljan till dialog och omprövning av verksamheten som mycket positiv.

Vid gruppdiskussionerna, som upptog en stor del av programmet, lyfte ett flertal grupper fram vikten av att ta tillvara de positiva synergieffekter erfarenhetsutbyte ger, och att det även framgent är viktigt att skapa ökat utrymme för att träffas och lära av varandra. Öppenhet och vidsynthet fördes även fram som ledord för den professionella rollen i framtiden. De flesta grupperna var överens om att länsstyrelsernas, läns museernas och RAÄ:s roller bör klaras ut. Ett annat återkommande tema var önskan om att ta en mer aktiv del i samhällsdebatten.

Läs mer om de nationella seminarierna i bilaga 2, *Agenda kulturarv – inspiration & Diskussion*.

Utvärdering

Under projektets gång kommer ett system för utvärdering av arbetet att upprättas. Utvärderingen kommer att ha två huvudinriktningar där den ena handlar om hjälp till egen utvärdering för projektets aktörer, och den andra om kontinuerlig utvärdering av projektet som helhet. Syftet med utvärderingen är att erfarenheterna från arbetet med Agenda kulturarv, när projektet avslutats, ska återföras till den löpande verksamheten. Syftet med utvärderingen är också att analysera projektets resultat löpande för att på sikt kunna dra mer långtgående slutsatser.

Projektgruppen tog under hösten 2002 fram en mall för återrapportering av insatser som gjorts inom ramen för projektet under år 2002. Dessa redovisades i början av år 2002 och är en första del i den egna utvärdering som görs av projektets aktörer.

Under hösten 2002 utfördes en kommunikationsutvärdering av kommunikationsbyrån Journalistgruppen. Resultatet av denna utvärdering har vägts in i och använts vid planeringen av det fortsatta arbetet inom ramen för projektet. Inför övergången mellan Fas 1 och Fas 2 sammanställdes och analyserades dittills insamlad material (omvärldsanalyser, SWOT-övningar, opinionsundersökningar, anteckningar från Upptaktsseminariet 2001 etc.) av professor Peter Aronsson vid Tema Q, Linköpings Universitet. Aronssons analys, vilken utgör en del av utvärderingen av projektet som helhet, presenterades dels vid de tre nationella seminarier som hölls i november 2002, dels i form av en artikel i *Agenda kulturarv – inspiration & diskussion*.

Läs mer i bilaga 3, *Mall för återrapportering del 1 och del 2*

Fördelning av bidrag

I och med möjlighet att 2002 utnyttja 10 miljoner kronor per år ur anslaget 28:27, gavs den ekonomiska bas som var en absolut förutsättning för att driva projektet på bred front i hela landet. År 2002 blev därmed det första år där visst arbete inom ramen för Agenda kulturarv delfinansierades av särskilda medel. Självklart har detta bidragit till att projektet har getts större utrymme inom verksamheten och därmed större möjligheter till ett brett engagemang.

Principer för fördelning

RAÄ lämnade under 2002 bidrag till verksamheter som på ett väsentligt sätt bidrar till att uppfylla syften och tillgodose prioriteringar i 2 och 3 § förordningen (2001:1052) om bidrag till satsningar inom projektet Agenda kulturarv.

RAÄ tolkade tillsammans med Agenda kulturarvs samordningsgrupp utåtriktad verksamhet som sådan verksamhet som inom ramen för projektet bjuder in andra kulturarvsaktörer än de traditionella att aktivt delta i projektet, så att deras synpunkter vägs in i förnyelsearbetet och besluten för det framtida kulturarvsarbetet. Verksamheten ska också resultera i att de traditionella kulturarvsaktörerna genom förnyelsearbetet i större utsträckning arbetar i dialog med omgivande samhälle inom ramen för den löpande verksamheten. Ett arbetssätt som skapar bättre förutsättningar för förnyelse av kulturmiljövårdens arbete, inriktning, demokratiska förankring och slagkraft.

För att generera största möjliga effekt var grundprincipen att merparten av projektmedlen skulle verka i olika satsningar runt om i landet. Bidragen skulle ge samtliga län förutsättningar att starta upp sitt arbete inom ramen för Agenda kulturarv, och bejaka nytänkande både avseende metoder och samarbetspartners. Vidare gällde att projekt som var av nationellt intresse, det vill säga där resultatet var metodutvecklande och kunde vara av intresse att sprida till alla verksamma inom kulturarvsområdet, prioriterades.

En viss del av projektmedlen avsattes för det nationella arbetet. Denna pott finansierade dels gemensamma aktiviteter som arbetsseminarium för länens kontaktpersoner, nationella seminarier, kommunikations- och informationsinsatser samt extern utvärdering, och dels projektgruppens arbete med stöd och resor till länen.

Läs mer i bilaga 4, *Ekonomiskt utfall för Agenda kulturarv 2002*.

Första fördelningstillfället

Ett första ansökningstillfället utlystes den 14 december 2001. Fördelningen av bidrag beslutades den 5 mars 2002 av RAÄ i samråd med KUR. Vid detta tillfälle fördelades närmare fem miljoner kronor till länens och RAÄ:s arbete med Agenda kulturarv. Som underlag för fördelning uppmanades regionala museer och länsstyrelser i respektive län att inkomma med en gemensam projektbeskrivning för hur Agenda kulturarv avsågs genomföras i länet. Av projektbeskrivningen skulle tydligt framgå att projektet var gemensamt för länsstyrelsen och det regionala museet och att det omfattade verksamheten i hela länet, att projektet rörde kulturarv i ett brett perspektiv, hur olika grupper utanför det kulturmiljövårdande professionsfältet skulle engageras i arbetet, hur projektet skulle integreras i den övriga verksamheten samt hur erfarenheter från projektet skulle återföras och på sikt integreras i den övriga verksamheten. Utöver detta gavs också möjlighet att söka bidrag för så kallade särskilda projekt som utöver ovanstående punkter kunde anses ha särskild relevans för målsättningen med Agenda kulturarv i sin helhet.

Då ansökningarnas varierande utformning och omfattning gav ett ojämförbart underlag beslutades att vid den första fördelningen av bidrag tilldela varje län ett schablonbelopp om 250 000 kr. Detta för att möjliggöra uppstartandet av arbetet i länet. Olika nyckeltal för en mer varierad fördelning diskuterades, men avlogs på grund av att länens varierande förutsättningar ej ansågs mätbara genom en sådan fördelningsmetod. Bidrag för så kallade särskilda projekt fördelades således ej.

Läs mer i bilaga 5, *Brev för utlysning av det första fördelningstillfället*, samt i bilaga 6, *Beslut om bidrag vid första fördelningstillfället*.

Andra fördelningstillfället

Efter samråd med läns- och landsantikvarier beslutades att ett andra fördelningstillfälle skulle utlysas tämligen omgående. Sista ansökningsdag bestämdes till den 22 april 2002. För att underlätta ansökningsprocessen för de sökande samt beredningsarbetet togs en ansökningsblankett med villkor för att komma ifråga om bidrag fram. Fördelningen av bidrag beslutades den 21 maj 2002 av RAÄ i samråd med KUR. Vid detta tillfälle fördelades drygt två miljoner kronor till länens och RAÄ:s arbete med Agenda kulturarv.

Syftet med den andra tilldelningen var att tydligare styra bidrag till de projekt som bäst uppfyllde syftet med Agenda kulturarv. Bidraget fördelades således ej schablonmässigt utan ett mindre antal projekt prioriterades. Särskilda villkor gavs vissa län.

Läs mer i bilaga 7, *Brev för utlysning av det andra fördelningstillfället* samt i bilaga 8, *Beslut om bidrag vid andra fördelningstillfället*.

Åtterrapportering

Bidrag som tilldelades under 2002 redovisades, utöver den redovisning som automatiskt sker i BEA-systemet, skriftligt i januari 2003. Inför redovisningen hade en mall utarbetats för att underlätta redovisning och sammanställning. Syftet med den skriftliga åtterrapportering var samla information om hur arbetet med projektet har avlöpt hos de olika aktörerna och på så vis skapa en översikt av projektet för utvärderingssyfte. Åtterrapportering har slutligen också bildat underlag i beredningen av bidrag för 2003. Inrapporterat material har också legat till grund för stor del av föreliggande delrapport tillsammans med de egna erfarenheter som projektgrupp och samordningsgrupp skaffat sig i samband med deltagande i arbetet runt om i landet. Åtterrapporteringssmallen berörde huvudsakligen områden som *Organisation och finansiering, Insatser, Genomslag* samt *Resultat och återföring*.

Läs mer i bilaga 3, *Mall för åtterrapportering del 1 och del 2*

Bidragsanvändningen i länen och på RAÄ

Eftersom de insatser och resultat som har uppnåtts samt vilka grupper som har varit engagerade i arbetet redovisas i rapporten i övrigt kommer här endast att göras en översiktligt redovisning av hur användningen av bidragen har redovisats från de olika aktörerna. Av de ca 7 miljoner som fördelades till lärens arbete samt till RAÄ:s eget arbete med projektet utnyttjades medlen främst till följande insatser.

Den största delen av bidragen har utnyttjats för projektsamordning. Under denna post återfinns löne- och overheadkostnader, lokalhyror samt övriga kostnader. Detta är inte oväntat med tanke på att arbetet drivs av kontaktpersoner i länen och på RAÄ som delvis finansieras genom dessa medel. Flera län har under 2002 genomfört riktade insatser mot kommunerna, hembygdsföreningar och ideella organisationer runt om i landet vilket har föranlett kostnader för resor till och från olika sammankomster.

Den stora posten är olika typer av kommunikationskostnader så som anordnandet av seminarier, information och dokumentation av arbetet. Några län har också anlitat professionell kompetens för att genomföra enkät- och fokusgruppsundersökningar.

Bidragsanvändningen nationellt

Av de tio miljoner som tilldelats projektet under 2002 har ca 3 miljoner kronor använts till att finansiera den centrala projektsamordningen och av samordnings- och projektgruppen arrangerade kommunikationsinsatser.

Inom ramen för budgetposten Kommunikationsinsatser har knappt 2 miljoner kronor använts till att producera informationsmaterial (broschyrer, inspirationsskrift, inbjudningar) och att genomföra en fördjupad analys av SCB:s opinionsundersökning, en politikerundersökning, tre nationella seminarier, ett arbetsseminarium och ett referensgruppsmöte. Lönekostnaden för projektsamordnaren samt samordningsgruppens aktiva medverkan i länsens arbete inryms också i kostnadsposten. Inom ramen för budgetposten Projektsamordning har drygt 1 miljoner kronor utnyttjats till att täcka kostnader för lönedel till projektledare och projektmedarbetare, den nationella projektgruppens kontorsdrift samt samordningsgruppens möten.

Agenda kulturarv imorgon

Under 2003 fortsätter projektet mot en gemensamma programförklaring. En rad steg av diskussion, sammanställning och avstämning ska genomföras på vägen mot en prioriterad programförklaring – en agenda för kulturarv. Nedan följer en kortfattad beskrivning av det nationella arbetet med Agenda kulturarv under år 2003.

Inriktningsdiskussion

Under projektets Fas 2, där arbetet befinner sig just nu, förs diskussioner om kulturarvsfrågornas betydelse i samhället och om hur kulturarvsarbetet kan förnyas i länen och på RAÄ, både mellan de läns museer, länsstyrelser och RAÄ, och med det omgivande samhället. Sammanställningar av dessa diskussioner lämnas in från respektive län och RAÄ den 31 mars 2003. Materialet från hela landet sammanställs sedan och bearbetas till prioriterade områden. Denna sammanställning kommer att fungera som underlag för den inriktningsdiskussion som förs vid Majmötet 20-22 maj 2003.

I inledningen till skriften *Agenda kulturarv - inspiration & diskussions* beskrivs hur man i diskussionerna under Fas 2 kan anlägga tre olika perspektiv på kulturarvsfrågorna. Dessa perspektiv är; *ett samhällligt perspektiv* med syfte att belysa till exempel vilken roll eller vilka roller historia och kulturarv spelar i samhället för olika människor där de professionella kulturarvsarbetarna inte nödvändigtvis är involverade, *ett politiskt perspektiv* för att belysa till exempel vad det är som motiverar att samhället tar ansvar för kulturarv och historia samt var den kulturpolitiska spänningen ligger, samt *ett professionellt perspektiv* för att belysa till exempel det professionella ansvarets berättigande och var gränsen mellan det professionella kulturarvsarbetet ska dras i relation till det övriga samhället utifrån ovan förda resonemang.

För att diskussionen sedan ska konkretiseras bör även en viljeyttring i form av dels *prioriterade områden*, dels ett *tidsperspektiv* vägas in. Tidsperspektivet uttrycks genom begreppen *nu* (nuläges- och omvärldsanalys) och *sedan* (vision). Nästa steg är sedan att definiera *hur*, det vill säga de steg som måste tas i form av åtgärder, aktörer, samverkan och roller för att gå från *nu* till *sedan*.

Läs mer i bilaga 9, *Verktyg in för 31 mars*

Majmötet

De ovan beskrivna prioriterade områdena kommer att fungera som utgångspunkt för de tematiska gruppdiskussioner som kommer att föras under mötet. Vid Majmötet kommer varje grupp att under två dagar diskutera ett prioriterat område under ledning av en i förväg förberedd samtalsledare. På mötets tredje dag sammanställs gruppernas material. Denna sammansättning bildar sedan utgångspunkt för innehållet i programförklaringen.

Vid Majmötet deltar varje län och RAÄ med ca 10 deltagare var. Representationen kommer att bestå av ett par personer från länsmuseet och länsstyrelsen, respektive RAÄ. Resterande platser besätts av representanter från de andra grupper som i respektive län varit med i diskussioner under projektets gång och som har bidragit till det underlag som inrapporteras i mars.

Programförklaringen

Bearbetningen av det material som Majmötet resulterar i startar direkt i anslutning till mötet, och sker tillsammans med gruppernas ordföranden samt en redaktionskommitté. Under sommaren bearbetas utkastet till programförklaring vidare och lansering och implementering av densamma förbereds.

Ett första förslag på programförklaring kommer att gå ut på remiss i slutet av augusti. Sammanställda remissvar ska vara redaktionskommittén tillhanda senast den 31 oktober. Avsikten är att presentera en färdig programförklaring i december 2003.

Vad händer sen?

När de områden som i programförklaringen identifierats som kulturarvsarbetets framtidsfrågor slagits fast och projektet Agenda kulturarv avslutas är det stora arbetet med att förändra verksamheten fortfarande framför oss.

Förutom de rent praktiska delarna som består i spridning och kommunikation med, de på många sätt, helt skilda målgrupperna, ska programförklaringen implementeras. Det handlar om att ta fram handlingsplaner för att steg för steg driva igenom den förändring som skisserats i programförklaringen. Detta arbete är större och mer komplicerat än själva Agenda kulturarvsprojektet som helhet, och kräver förutom ett tydligt ställningstagande från de ansvariga organisationerna, det vill säga länsmuseer, länsstyrelser och RAÄ, dessutom stöd från våra huvudmän och samarbetsparter.

Förutsättningarna för detta arbete är dock goda. Projektet har genom sitt uttalade förankringssyfte banat väg för en förändringsberedskap inom kulturarvsområdet. Genomförandet av Agendan kommer att kräva ett målinriktat arbete med attitydförändringar i det vardagliga arbetet både inom och utom det professionella fältet, men en förändringsvilja och en beredskap har skapats inom projektet.

Programförklaringen kommer också att skapa uppslutning kring vilka områden som bör prioriteras. Det faktum att läsmuseerna, länsstyrelserna och RAÄ gemensamt står bakom samma önskan om framtida prioriteringar skapar större möjligheter till och bättre förutsättningar för förändring.